

զննեմ իրենց՝ ռաբբուսն տակ ամէն կողմէ
ծոռոյ կոնակներուն վրայ . . . :

Ու թափօր մը մարդեր մէկէն ի մէկ զիմացս
ելան, մութ անկիւնի մը վրայ, գայլի մորթեա-
րով, զիմակները իրենց զէմքերուն հակառակ
կողմէն դրած, իրենց բեքաններն ու աչքերը
կոնակներնուն վրայ, գլուխներն ետ՝ ու քայ-
լերնին ղէպ է առաջ, հողէն բարձրացող շու-
արած ու ահաւոր ուրուականներու քանակու-
թիւններով անցան, ո՞ւր էր վալեն, ղէպ է ո՞ր
անձանօթ քայքայումը :

Ա՛յ հիմակ ցնորաբեր ամբօխին մակընթա-
ցութիւնը փողոցներուն վրայի ծառերը կը
տապալէ, թափառիկներն ու պղտիկներն ու ծե-
րերը ոտնակոխելով հողէն կը հեռանայ ու
դապնեալ կ'ամրապնդուի . . . ու խարխափելով
զապալիծոռ գիշերին մէջէն, խուժանին տե-
ղափորոտող անտառը ոտնալէն պատերուն կը
բալիխ՝ ճամբաները թերեւս տարապաշտանու-
էն լայնցնելու համար . . . :

Բայց ա՛յ կարելի չէ երջարել այս պտոյտը
անվայրափակ արհաւիրքին մէջէն, պէտք է
փախչիլ եւ հեռանալ որովհետեւ ա՛յ քաղաքը
ինքնիրմէն դուրս կը նետուի, բոլոր քաղաքը
մեռեալային զատանցանքի մը մէջ, թեւաւոր զե-
ւերու նման որ խաւարին հեռ բազուկ
բազուկի ոտուերներին զետիւնէն կտրած, պա-
րապին մէջ մահազոյժ կը պարեն . . .

«Այս քաղաքին մէջ, մէկէն ի մէկ սարսափահար՝
Գիշերային արհաւիրքէ ու տունէն կտրուի ,
Հրդաճանալու ու մեծնալու համար,

Հոգին, դուռն քիչի հետ առանձնացիր : »

(ՎԵՐՆԱԹԵՆ)

Ու մէկու մը պէս որ պատերազմի մը դաշտէն
վերաբերուովն իր գլուխը ծածկած կը փախ-
չի, պէտք է փախչիլ այս գիշեր զո՞ւրս,
զո՞ւրս, իննթութիւն քաղաքէն անսահմանօրէն
զո՞ւրս :

ԱՏՈՄ ԵՄՐՃԱՆԵԱՆ

Բարեղի ղեկարուեստական քննադատութեան տննէն
հեղատեւարը վարդտներէն մէկը, Պ. Իոսէ Մարգար
Gazette des Beaux-Arts շնորհէին մէջ հրատարակած է
Պ. Էսթեբ Շաֆիի մասին հետեւեալ յօդուածը :

ԷՏԵՍՐ ՇԱՖԻՆ

—o—

Այն նոր նկարիչներուն մէջ, որոնք «Իրենց
մտածումը բազմաթիւ օրինակներով տապալե-
լու» փաստաբլուրներէն տիրապետուած են,
կայ մէկը որ յանկարծական ու անսխիւղական
կերպով հանրային ուշադրութիւնը իրեն զը-
րաւեց, —էսթեբ Շաֆինը : Այս օտարեանի
անունը, անունն է հայարուեստագէտի մը,
որ այսօր երիտասարդութեան ու համարա-
փթթութեան մէջ կը դառուի :

Ճարտարի չափ առաջ իր դաստիարակումը
կը սկսէր Վենետիկ, Բառլթթիի ուշիմ տնօրէ-
ւէնութեանը ներքեւ . 1855էն ի վեր, ան շա-
րունակուեցաւ Բարլթ, որ Ժան-Լիոն-Լորանս եւ
Պէն-Ժամէն Գոնսթան, քիչ մը անցողիկ, իր
վարպետները եղած են : Որքան ալ բուռն ըլ-
լար իր երիտասարդական խանդավառութիւնը
թիկեղուցի փրուտ շնորհալուծութիւններուն հա-
մար, Պ. Շաֆին պարտէր, անգամ մը որ իր
կոյումը ճշդուէր, ձգտել աւելի ղէպ ի արուեստ
մը արտայայտութեան քան տեղուի խորհրդա-
ծող ու զգալուն, ան աւելի կը հրապարակ ի-
րականութեան ստամէն քան երազին զիւր
պատկերներէն . կը ջանկալ տիրանալ ճշմար-
տութեան, ճշմարտութեան մը, որ գլուխ որչա՛ն
կարագրով մը համակուիլ եւ որմէ յուզմունքը
երբեք չի վատարուի, ինչ որ իրեն համար նոր
եղող մեր քաղիգեան կենսքին մէջ ամենէն
աւելի աչքին զարկած ու զինը գրաւած է,
ոչ այնչափ մեր տեսչերն ու մեր ազմկալոյց
կրքերն են որչափ թշուառութեան ու գիտնական
դատանքի տեսարաններ, եւ իրենց ինկա-
ծութեանը գիտակից ու հանդիքի խղճալի կեր-
պարանմանը դատապարտուած էակներու
անպարարախորհրդ : Անաղաղատապն զիւր
տուր թիւն մը կը ճառագայթէ Շաֆի-էլիգէի Սա-
լուններուն մէջ իր ջուլպարած նկարներու շար-
քին վերեւ, գործնք հեղինակն անուանակո-
չած է սա ընդհանուր տխրոտով «Ողոր իլի
կեանքը» :

Թէպէտեւ այդ նկարները աննշմարելի չեն
անցած եւ անոնց մեծ մասը գովեստներով նը-
շանակուած են, փորապրութեան մէջ է որ Պ.
Շաֆին գտած է արտայայտութեան ձեւ մը իր
միջոցներուն յարմար եւ իր գործադրողի կա-
րողութեանց ու վերլուծողի արտահետքեան
լիակատար չափը տալու տաակ :

Որչափ չեղանք քիչ է սա կէտը թէ աշխատու-
թեան եղանակը պէտք է որ պատշաճաւորութի
տաղանդին բնութեանը եւ թէ անրաժեշտ է
արուեստագէտի մը համար իր հետազոտութեան

ներն ուղղել ամեն կողմ մինչև որ իր առջև ելնային նախասահմանից ուղին: Գործը սառնալով է, երբեմն երկարաձիգ: չառեր կը թափառուրսին կամ կը մոլորին: Դամասկոսի ճամբան գտնելէ առաջ, բայց ի՞նչ փոքր, քանի որ յայտուր թիւը ար անվերապէս կը վարձառէ ինքզինքը ճանչալու ջանքը: Այս նոյն բանը պատահեցաւ Շահինին: Անցած գարնան, քաղաքը, ընտղին արդէն մէկ ձեւը, զինքը կը հրաւրէր պղծի վրայ փորագրելու, եւ զեռ տարի մը չբողբուած թաղապետական նկարչներն զինքն արդէն իրենց յաղթանակն մէջ օրիորդ Աշերի Իւսէթի, Տէպուրթիներէ էլլէօն շարքը կը դառնէ...

Ինչպէս է որ նոր աշխատութեան ձեւի մը ընդգրկումը ոչ վերջում ոչ փոքրիկութիւն յատկը բերած է զիտուութեան նախնարարութիւններուն մէջ. «էսթամբուլ»ները նոյն սովորական նիւթերը կ'ընծային. անոնց մէջ պիտի վերստին գտնեիր միեւնոյն ընկերական գիտելիքը, խոնարհներուն ու կեանքի պարտաւանդներուն համար գործվալից, բայց փորագրութեան օրէնքներն ու սահմանը, բլունադատելով Պ. Շահինը համազրութեան, եւ տրւողութեան ցուցակը վերածելով, անոր ձիրքերը մեծապէս արժանարժ են. հոս, զգալու մը կ'արտացոլայ հեղինակաբար, տառամականութիւնը ալլապէս ազդողական կը դառնայ. ընդհանուր կերպով, հնարարին իրատեսու ոգորութիւնը ճշգրտին եւ կը բարձրանան:

Երեսուս ըլնայիներուն մէջէն որ այլ գործին ամբողջութիւնը կը կազմեն, «Բնագործ»ը, «Պատը», «Շաթ-Դուսթը», «Շրոխան», «Բարձով կինը», կը միջամտեն իրենց օգտակար վկայութիւններն մեր ըսան հաստատող. տիպարին կեցողածին կամ ժեւթին սահմանումը լիակատար է անոնց մէջ, եւ անոնց դասաւորումն, ինչպէս եւ երեւոյթը, անթիւր կը թուի: Արհեստին սրբունութիւնը կը նպաստէ յաղորդութեան այլ գործներուն որոնք յօրինուած են «կէն»ի, «օֆօթ»ի եւ մանաւանդ «բուանթ-տէշ»ի միջոցով, որուն մէջ Պ. Շահին ամենն ուսով կ'երեւայ. խորունկ անւերուն ճոխութիւնը, գորշութիւններուն մեղմ սովորութիւնը, ճերմակներուն շողողումը, փայլկոտութիւնը, կը զարմացրնին ու կը գրաւեն: շինուածքը այնքան անձնական գրոյմ կը կրէ որ ու եւ մէկը դային կը ճանչնայ կաղանդի այցաբարտի մը, «Հարաւի գրաւներն» ճաշացուցակին կամ Պ. Շահինի հրատարակել Սափօ հասցէին վրայ նետած ամենն փոքր ուրուագծին մէջ իսկ, Արհեստին լիակը տիրացումը յաղթականօրէն կը յայտնուի շարձեալ մէկ քանի էսթամբուլում մէջ ուր, հաղուապիւս ներքնատեսութեամբ, արտայայտուած են իտպացի կնոջ մը անտուա շորերը, արտաւատացեալ վկայական Բասթայ Թորթիւնիին ինք իր վրայ ամփոփումը, վերջապէս Ժ. Բոնէլիին, այժմութեան այդ սքանչելի փելիտային, վրլթեան փայլակներով նայուածքը:

Նոյն շարքին կը վերաբերի կենդանագիրը Ալֆրէտ Սթէվէնսին... Այսօրուան ու ապագային հետաքրքիրները պիտի կրնան գիտնայ թէ ի՞նչպէս էր զէմը Պլեյնթայի վարպետին այն միջոցին երբ անտուր պատիւը մատուցին իրեն Կեղարուստից Վարձարանին մէջ «մահն ստալ» իր ամբողջ գործը ցուցադրելու: Դիւանակարը, (1900)ով Թուականակ, անհրաժեշտ, քրմանի մը արժէքունի, ոչ ինչ սքողուածէն: Ժերուութեան բերած աւերամիներն, եւ սակայն մարդկային ցնցոտիին ողորմելիութիւնները անտուր աւելի զգացուցուած են քան սպասուած: չառ նուրբ թաթ մը Պ. Խոկար Շահինը կը զգուշաւորէ ծայրագի կամ անպոթ ճշմարտություններն մը վտանգին դէմ: Ժաւմանակին ու տառապանքին դանդաղ աւերումներուն հակառակ, մտածման բոցը, յիշումը կը մնայ Բերարքը ու Մեցուր, ինքեթը ար Շահին եւ Վանէր Մեր ար Տեղիքի Թոռան, արքիներքին կեանքին վայելածուութեանց շատ աւանդական նկարին լուր, նուրբ, մտադասային մաղկեր, արժանի թուանքով թափարած, կը պահպանէ արժանային կերպով խոշորակուած զէմը, որ շուրջի սեւ սաթին վրայ դուրս կը ցատէ իր բաց գոյնով, բարեխաղ հակադրութիւնը զգալուութեան եւ ուժի, փորուածքի ու գոյնի միջեւ, որ, ի վեր կը հանէ զինգոական մանրամասնութեան ճշգրտութիւնը, եւ կ'արժեցնէ սիրողաբար յատկը տարած եւ իր բոլոր թերութիւններով արձանագրուած «մոլոյն»ի մը շահնակութիւնը: Համով, հակառակ կամաւոր կրճատմանը, պարզ ու չոր նշանակումը լայն զգեստին, կակուղ ճերմակեղէնին, ակնհերեւանիւթեմը կը կապուած փողկապին, ու նաեւ ձեռքին ձեւը ուր սիկարէթ կը մարի երկայն ու վոտո մատուրներուն մէջ շեղուող, ոճի կախարհալքը կ'աւելցնեն այլ փառաւոր վարպետի մը պատմական զոր դժած է սրտան եւ ինքնատիպ կերպով օժտուած փորագրիչ մը: Այսքանը կը բաւէ որպէսզի մեր հանդէսը ուղղէր այդ կենդանագիրը տարածել, հաւատարիմ մնայով կիսադարեան աւանդութեանը որով «կազէթ» մէ Պօ-Կարը, որդացեալ կայետարն թանկագին խօսքին համեմատ, եւ լաւ է միշտ ազատ բեմ մը նոր փորագրանկարին եւ ճշմարիտ տաղանդին: (*)

ՌՈԹԷ ՄԱՐԿՍ

Այս յօդուանին ընկերացած են Պ. Շահինի հինգ փորագրութեանց վերաբար արտութիւնները եւ մասնաւոր էջի մը վրայ Սթէվէնսի կենդանագիրը բուսմանտէլով: